

Welke wespenboeken staan er in jouw top 3? Deel 1

Theo Peeters

Tijdens de donkere dagen voor en na kerst blik ik graag terug en vooruit naar wat is geweest en wat gaat komen. Er ontstaan in die winterse tijd allerlei ideeën en plannen op het gebied van mijn hobby entomologie, zoals onderzoeks-, lees-, sorteer-, invoer-, opruim- en schrijfwerk. Daar zitten af en toe van die nieuwsgierige acties tussen die ik al uitvoer voordat het plan als het ware geheel is uitgekristalliseerd. Een zo'n idee was een overzicht te maken van alle boekbesprekingen in onze 59 nieuwsbrieven verschenen tussen 1995 en 2023. Welnu, er verschenen tot op heden 59 nieuwsbrieven: 31 nummers t/m april 2010 als Bzzz en 28 nummers t/m november 2023 als HymenaVaria. En in die nieuwsbrieven vond ik 102 boekbesprekingen geschreven door in totaal 18 verschillende auteurs; een fors en divers aantal! Overigens is 'boekbespreking' hier een containerbegrip want ook verslagen, rapporten, en tabellen zitten daar af en toe tussen; de vele besprekingen van artikelen door Erik zijn hierbij niet meegeteld. De top drie van die 18 boekenbesprekers, met veruit de meeste besprekingen, wordt gevormd door Jan, Hans en Theo, de oprichters van de sectie en oudste redacteuren van deze nieuwsbrief. Geen echte verrassing! Maar deze telling bracht me wel op een idee.

Op het eind van het jaar verschijnen op allerlei plekken lijstjes van beste sporters, muziek, beste films, boeken, etc. Zou ik, met in het vooruitzicht '2024 Jaar van de wesp', een top 3 van mijn meest geliefde wespenboeken kunnen maken? Als toelichting op 'meest geliefde' wil ik hier nog opmerken dat het boeken kunnen zijn die je bijvoorbeeld het meest gebruikt of het best qua inhoud vindt, die de meeste indruk op je gemaakt hebben, oftewel nog een andere rol hebben gespeeld. Dus dook ik in mijn boekenkasten en computer om te zoeken naar drie lievelingen. Dat was geen eenvoudige keuze!

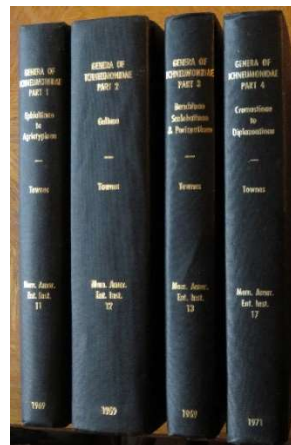
Conclusie: deze opdracht viel voor mij eerder onder de lastigste lijstjes. Maar hieronder toch mijn resultaat met een korte toelichting van maximaal 250

woorden. Nieuwsgierig geworden heb ik dezelfde vraag, inclusief voorbeeld, aan 15 andere leden van de sectie Hymenoptera voorgelegd. Omdat ik ook graag van de jongere generatie feedback wilde krijgen is 'boeken' bij een herinnering aan de aangeschreven leden nog ruimer opgevat zodat ook veldgidsen, websites of sociale platforms vermeld kunnen worden.

Van twee derde van de aangeschreven leden kreeg ik een reactie en daar is een mooi overzicht uit gerold. Met dank aan de inzenders ga ik deze wespentopdrie noteringen graag met jullie delen in het 'Jaar van de wesp'. Zijn jullie inmiddels ook nieuwsgierig?

Kees van Achterberg

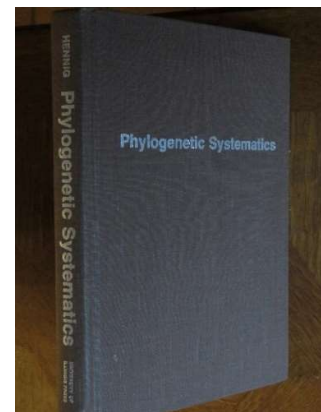
Ik vond de keuze voor drie boeken moeilijk omdat artikelen vaak meer invloed op mij hebben gehad, maar na wat brainstormen kom ik op de volgende tijdsbeelden.

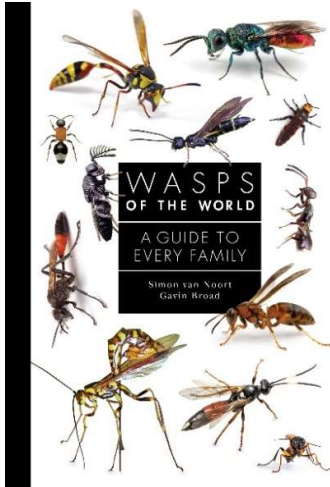
Henry Townes' serie boeken (1969-1971) met wereldwijde tabellen voor de genera van de Ichneumonidae hebben op mij als beginnend specialist van Braconidae (en eerst ook van Ichneumonidae) een diepe indruk gemaakt. Er was niets voor de Braconidae wat hier op

leek en ik nam me voor wereldwijd te gaan werken aan de genera van Braconidae. Het gevolg is nu dat er meer determinatieliteratuur is voor Braconidae en er ook veel mensen gebruik van maken.

Goede determinatietabellen maken is moeilijk waarbij het essentieel is dat je een goede hypothese hebt over de evolutie van de groep. Willy Hennig's (1966, herdruk 1979) meesterwerk *Phylogenetic Systematics* heeft mij met vallen en opstaan veel geleerd.

Een boek waar ik veel gebruik van zal gaan maken komt binnenkort uit: *Wasps of the world: a guide to every family* door Simon van Noort & Gavin Broad (2024). De laatste jaren zijn er veel veranderingen doorgevoerd (vooral bij de Chalcidoidea) en dit boek geeft het nieuwste overzicht geholpen door prachtige illustraties.

Aglaia Bouma

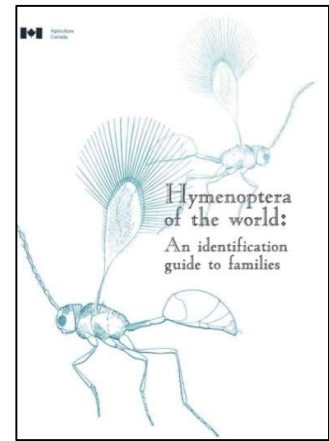
Deze top-3 doet geen recht aan de tientallen, misschien wel honderden, wetenschappelijke artikelen waar ik enorm veel van heb geleerd. Maar een lange literatuurlijst is nou eenmaal minder overzichtelijk dan drie coverplaatjes.

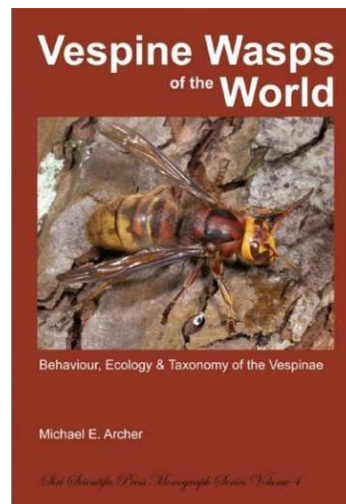
de rug. Gelukkig is het uiteindelijk toch gelukt, want deze eerste kennismaking met de sociale wespen betekende het begin van mijn grote liefde voor alle insecten (met een speciaal plekje in mijn hart voor deze groep).

Ooit, toen ik nog bang was voor insecten, maar wel het boekje *Onze sociale wespen* van Eric Schoeters (2002) had gekocht met het plan me in het object van mijn fobie te verdiepen, duurde het maanden voordat ik het kon openslaan. Van de fraaie foto op de voorkant liep het angstzweet me over

En als je dan eenmaal weet dat niet alle wespen zwart-gele angeldragers zijn, dan ga je natuurlijk lezen over de enorme rijkdom en proberen wat je tegenkomt op zijn minst tot op familie te determineren. Daarvoor is *Hymenoptera of the world* van Goulet & Huber (1993) een heel fijne bron, die mijn bewondering over de verscheidenheid binnen

de Hymenoptera nog verder heeft aangewakkerd.

Ik zal wel nooit uitgelezen raken. Momenteel lees ik *Vespine Wasps of the World* van Michael Archer (2012). Weer sociale wespen, maar dan wereldwijd, waarbij duidelijk de verschillen in levenswijze en

gedrag van de soorten worden beschreven. Wespen zijn en blijven een onuitputtelijke bron voor fascinatie.

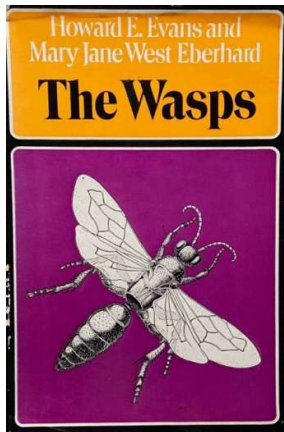
Theo Peeters

Ik heb gekozen voor de onderstaande drie boeken omdat die, toen ik ze las, de meeste indruk op me hebben gemaakt. Het zijn voor mij tijdsbeelden.

Benno (1941) heb ik eind jaren tachtig gelezen en dat was echt een soort belevenis. De kunstenaars die een urntje bouwen, het geheim van de *Ammophila's*, *Methoca* de heldin van de heide, het zijn allemaal spannende verhalen.

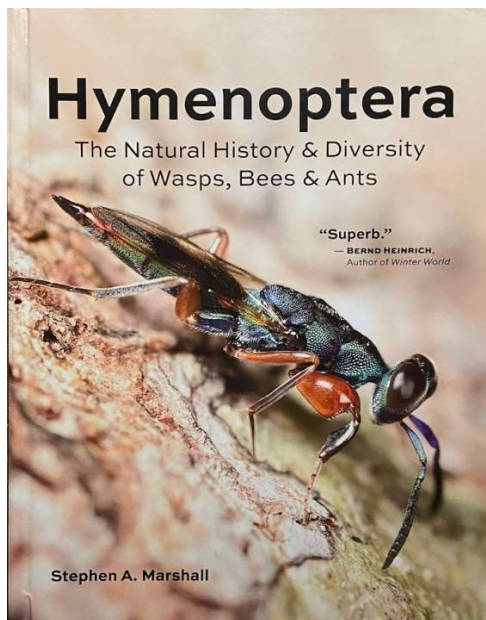
Met Evans & West Eberhard (1973) in de jaren negentig kwamen achterliggende

relaties en patronen tussen al die wespen tevoorschijn. De eileg, de nestbouw, het prooittransport, de sociale ladder, de relaties met andere dieren, het leven van de verschillende wespen werd meer met elkaar verbonden. Dit boek gaf je als het ware blauwdrukken mee om de rijkdom aan soorten en hun levenswijzen te

kunnen plaatsen.

En Marshall (2023) schilderde tenslotte de hele orde van de wespen (inclusief bijen en mieren). Hij laat de enorme diversiteit aan wespen wereldwijd zien met behulp van honderden prachtige foto's. En hij geeft ook nog eens degelijke informatie over al die families, groepen en soorten.

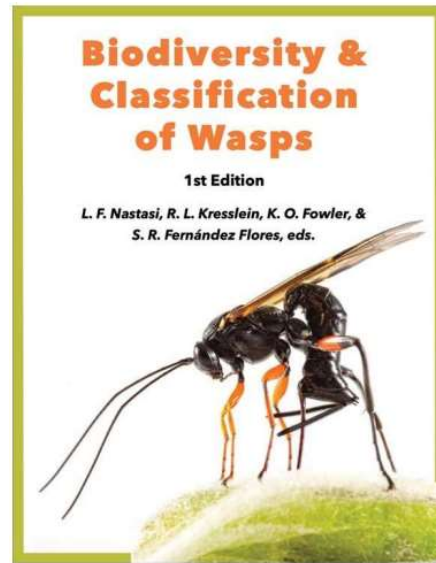

Stephanie Martens

Mijn wespenkennis is voorlopig nog vrij beperkt, maar ik hoop hier in de toekomst verandering in te kunnen brengen. De hierna volgende top drie van boeken betreft dan ook toegankelijke literatuur die mij in staat heeft gesteld om een voldoende basiskennis te krijgen van wespen en hun levenswijze.

Mijn favoriete wespenboeken:

1. Nastasi, L.F., R.L. Kresslein, K.O. Fowler & S.R.

Fernández Flores, eds., 2023. Biodiversity & Classification of Wasps, 1st Edition. - WaspID Course, 500 pp.

Dit is toch wel mijn persoonlijke favoriet. Het betreft een Engelstalig cursusboek dat werd ontwikkeld voor de virtuele "WaspID Course". Vooreerst wordt op een overzichtelijke wijze de evolutie, taxonomie en morfologie van wespen alsook de ecologie van parasitoïde Hymenoptera geschetst. Nadien volgen er hoofdstukken over het verzamelen, kweken en bewaren van wespen. De aparte hoofdstukken over verschillende superfamilies nemen evenwel het grootste gedeelte van het cursusboek in beslag. De hele tekst is vlot leesbaar, afgewisseld met mooie illustraties. Voor een uitgebreidere bespreking: zie Peeters, T., Boekbespreking: Biodiversity and classification of wasps. – HymenoVaria 27: 49-51.

2. Peeters, T.M.J., C. van Achterberg, W.R.B. Heitmans, W.F. Klein, V. Lefeber, A.J. van Loon, A.A. Mabelis, H. Nieuwenhuijsen, M. Reemer, J. de Rond, J. Smit & H.H.W. Velthuis, 2004. De wespen en mieren van Nederland

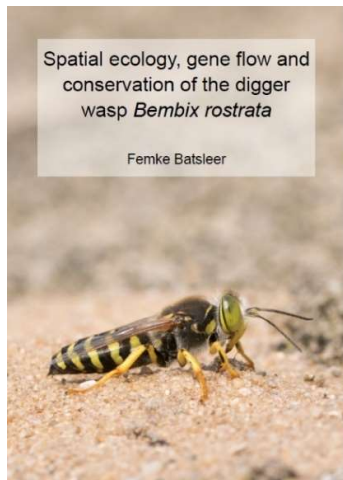
(Hymenoptera: Aculeata). - Nederlandse Fauna 6, NNM Naturalis Leiden, KNNV Uitgeverij Utrecht & EIS-Nederland Leiden, 507 pp.

Een standaardwerk, dat zoals de titel aangeeft meer toegespitst is op de wespen die in Nederland voorkomen. Dit boek bevat ook zeer mooie soortomschrijvingen van onder meer Chrysididae (goudwespen), Sapygidae (knotswespen), Vespidae (plooiwingswespen) en Crabronidae (graafwespen). Handig zijn de tabellen op het einde van het boek die de meest verbreide en kenmerkende wespen in verschillende leefgebieden (zoals duinen, laagveengebied of stedelijke omgeving) weergeven. Te downloaden via:

https://www.bestuivers.nl/Portals/5/Publicaties/Wespen_en_mieren_hoofdstukken/NederlandseFauna6_compleet.pdf (geraadpleegd 12 februari 2024).

3. Batsleer, F., 2023. Spatial ecology, gene flow and conservation of the digger wasp *Bembix rostrata*. Ph.D. thesis, Ghent University, Ghent, Belgium, 241 pp.

Tot slot mag deze thesis voor mij niet ontbreken, waarin onder andere de levenswijze, nestplaatskeuze en genetische uitwisseling van *Bembix rostrata* (de harkwesp) werd onderzocht. Verder doet de auteur aanbevelingen voor het behoud van de soort.

Flor Rhebergen

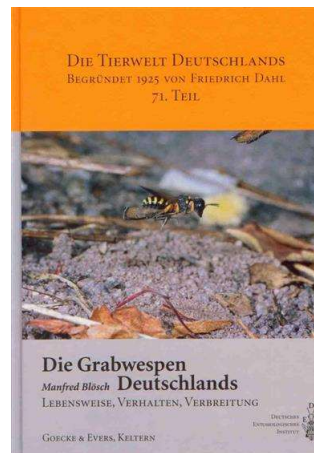
Peeters et al. (2004) was het begin van mijn fascinatie voor aculeaten, en is mijn eerste keuze. Alle tot dan toe bekende Nederlandse soorten werden erin behandeld, en van alle soorten was er een kaartje met vangsten. Het overzicht maakte de groep hanteerbaar voor mij, en vooral die verspreidingskaartjes zetten me enorm aan het denken. Waarom zit deze soort op deze plek, maar niet op die plek? En waarom wordt die soort tegenwoordig zo weinig gezien, kunnen we hem misschien terugvinden?

Om dit soort vragen te beantwoorden moet je veel weten over de ecologische verschillen tussen de soorten. Wat doen ze eigenlijk? Wat voor prooien vangen ze, waar nestelen ze, op welke manier exploiteren ze hun omgeving, en hoe verschillen ze daarin onderling? Veel antwoorden vond ik in mijn tweede keuze, het fantastische werk van Blösch (2000): *Die Grabwespen Deutschlands: Lebensweise, Verhalten, Verbreitung*. Een prachtig overzicht van de Duitse (en daarmee de

Nederlandse) graafwespenfauna, met per soort een (soms verrassend uitgebreide) ecologische beschrijving. Het boek van Blösch maakt echter ook duidelijk dat we maar weinig begrijpen van hoe de meeste

graafwespen leven, wat op zich natuurlijk ook weer zeer intrigerend is.

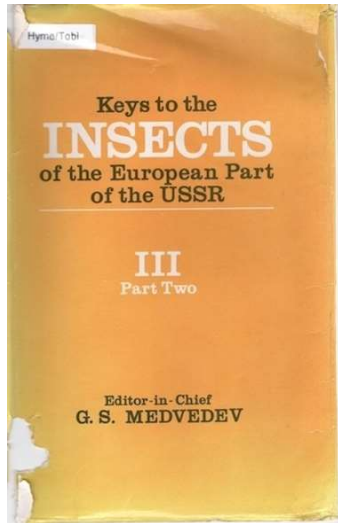

Dat brengt mij bij mijn derde keuze: de onvolprezen website waarneming.nl. De drempel om gedocumenteerde wespenwaarneming en te doen is tegenwoordig lager

dan ooit: goede camera's zijn betaalbaar, foto's kunnen in het veld ge-upload worden, en de herkenningsoftware denkt met je mee en wordt met iedere update weer beter. Dat zien we dan ook aan het jaarlijks sterk toenemende aantal wespenwaarnemingen. Ik ben ervan overtuigd dat er in deze historisch ongekende waarnemingenstortvloed een rijkdom aan ecologische informatie zit: prooi- of gastheervoorkeuren, nestelvoorkeuren, verspreiding, nieuwe soorten voor het land, zeldzame soorten die worden teruggevonden. Bovendien ontstaat er langzaam een grote gevalideerde fotodatabase, perfect voor als je een bepaalde soort beter wil leren kennen.

Sandrine Ulenberg

Ik heb gekozen voor de onderstaande drie boeken omdat ze me redden als ik een van de duizenden, men schat meer dan 5.000, Europese bronswesp-soorten wil determineren, en geen idee heb tot welke familie ze behoren, laat staan tot welk genus en welke soort.

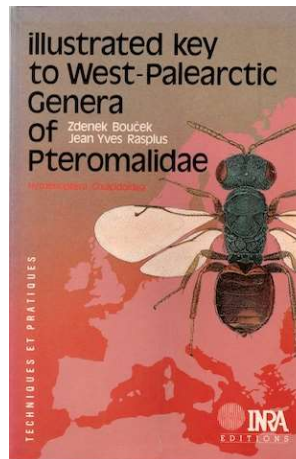
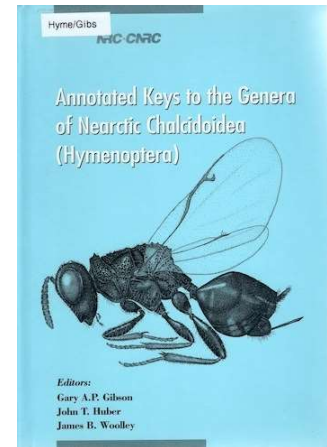

Russen zijn goede taxonomen en hebben tijdens de Sovjet-tijd veel tijd en energie gestopt in het inventariseren van de fauna en flora van hun immense grondgebied.

In deze dikke pil, Medvedev (ed.) 1988, van 1341 bladzijden staan tabellen naar 555 genera en 2489 soorten bronswespen. Veel van de soorten komen ook in West-Europa voor. Met dit werk kom je vaak al een eindje in de goede richting. Een paar jaar geleden kreeg ik een pdf van dit werk, gedigitaliseerd door Paul Hoekstra. Heel fijn, maar ik verkies toch de dikke pil, geleend van de NEV-Bibliotheek, naast m'n binoculaire.

Het werk van Gibson, Huber & Wooley (1997) omvat tabellen tot de rond 500 Noord-Amerikaanse

bronswesp-genera. Wat deze publicatie heel aantrekkelijk maakt zijn de uitstekende tekeningen en scanning-elektronen foto's met duidelijke uitleg over een grote waaier aan morfologische variaties. Ook bij het determineren van Europese Chalcidoidea komt deze publicatie van pas.

Wie in Chalcidoidea (bronswespen) is geïnteresseerd komt al gauw in aanraking met soorten uit de 'familie' Pteromalidae.

Voordat de publicatie van Bouček & Rasplus (1991) uitkwam was het determineren van Pteromalidae een hachelijke zaak door onduidelijke beschrijvingen van, vaak tussen soorten

overlappende, diagnostische kenmerken. Met behulp van deze uitstekend geïllustreerde tabel tot 221 genera kom je verrassend dichtbij een juiste determinatie.

In deel twee geven nog eens zes leden hun top 3 met een korte toelichting. Wordt dus vervolgd.

Resultaten van onderzoek

Erik van der Spek

Onderzoekers publiceren hun resultaten regelmatig in vaktijdschriften. Van een paar recente artikelen hierbij een samenvatting om een beter beeld te krijgen van de resultaten van dit onderzoek. Het volledige verhaal is gewoonlijk digitaal te vinden.

Gebruikmaken van gegevens van burgerwetenschappers om de genetische structuur van de populatie van de gewone wesp, *Vespula vulgaris*, te beoordelen.

Cunningham-Eurich, I., D. Kontou, M. Yordanova, A. Maeda-Obregon, E. Favreau, J. Wang, A.G. Hart & S. Sumner, 2023. Using citizen science data to assess the population genetic structure of the common yellowjacket wasp, *Vespula vulgaris*. - *Insect Molecular Biology*, 1–14. <https://doi.org/10.1111/imb.12862>

Het monitoren van de genetische diversiteit en populatiestructuur van insecten is nog nooit zo

Nieuwsbrief Sectie Hymenoptera

Nederlandse Entomologische Vereniging

In dit nummer onder meer:

- *Sphinctus cerotinus* en slakrups
- Waarnemingen aan *Ancistrocerus antilope* in een tuin in Drachten
- De duinpriemwesp nieuw voor Nederland (Hymenoptera: Proctotrupidae)
- Drie soorten spinnendoders in de hoofdrol
- Observaties aan nestbouw en gedrag van langsteelgraafwesp *Isodontia mexicana* (Hymenoptera: Sphecidae) in Zuid-Holland
- Broedzorg en ontwikkeling van de gedoornde slakkenhuisbij *Osmia spinulosa* (Kirby, 1802) in het Noord-Hollands duinreservaat